

Tiskovna konferenca ob predstavitvi portala Fran 2019

Atrij ZRC SAZU

3. decembra 2019

Za pravopisce je letos Franov dan še posebej vznemirljivo, saj javnosti predstavljamo prvi dve poglavji, nastali v petletnem procesu prenove pravopisnih pravil: pisna znamenja in krajšave. Pravopisna prenova poteka v Pravopisni komisiji pri SAZU in ZRC SAZU, ki jo sestavljata dve skupini: operationa ožja z devetimi sodelavci in širša recenzentska oziroma posvetovalna z desetimi sodelavci.

Pravopisna skupina na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (Aleksandra Bizjak Končar, Nataša Jakop, Tina Lengar Verovnik, Peter Weiss in Helena Dobrovoljc) ob vsakem poglavju preuči ustreznost obstoječega pravila tako, da sistematično pregleda uporabniške zadrege v Jezikovni svetovalnici in korpusih ter v strokovnih kritikah, nato pa ubesedi pravilo in izbere ustrezna ponazorila.

V ožji skupini poteka prvo usklajevanje stališč in posvet zlasti glede novih rešitev in sprememb (poleg prej omenjenih sodelujejo v ožji skupini še Marta Kocjan Barle, Janez Orešnik, Hotimir Tivadar in Andrej Ermenc Skubic), pogosto se prvotna ubeseditve v plodnih diskusijah tudi popolnoma spremeni. Ožja skupina se sestane večkrat in ko sprejme pravila v poglavju v celoti (pri tem težimo h konsenzu), so ta poslana v recenzentsko presojo širši skupini, v kateri so strokovnjaki različnih področij (Peter Holozan, Marko Jesenšek, Drago Kladnik, Marko Snoj, Irena Stramljič Breznik, Mojca Žagar Karer in Andreja Žele, od novembra letos pa so v komisiji tudi Kozma Ahačič, Nataša Logar in Mateja Petrovčič).

Povezava: [Sodelavci Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU](#)

Pri obsežnih poglavjih se krog zavrti še enkrat. Letos smo prvič uporabili tudi poizvedbe z anketo. Trenutno na ponovni končni pregled čakajo še tri zahtevna poglavja: o slovnichnem vedenju (zlasti tujih lastnih imen), o prevzetih besedah in besednih zvezah ter o mali in veliki začetnici. Pri tej nas čaka tudi pomembna anketa, povezana z morebitno reformo zapisa zemljepisnih lastnih imen.

Vsako pravopisno poglavje je notranje členjeno v skladu z normativno in vsebinsko raznolikostjo ubeseditve. Če je potrebno, osnovnemu pravilu sledijo posebnosti, za zahtevnejše uporabnike verjetno najzanimivejši del, ki prikazuje izjeme in odstopanja od normativno obvezujočega pravila. S pisalom pa je označen slogovni napotek, ki predstavlja dejstva, pomembna za lažje razumevanje osnovnega pravila, ali nakazuje okoliščine, s katerimi se srečujemo pri neformalnem sporazumevanju.

Slovenski pravopis je že tradicionalno dvodelen: pravila in slovar gradita utemeljevalno-aplikativno zasnovi in sta funkcijsko povezana, saj slovar nadgrajuje in gradivsko razširja pravila. Šele spletni medij nam omogoča uresničiti sanje pravopiscev 20. stoletja: povezati slovarska gesla z ustreznim pravilom ter pravilo prikazati kot izhodišče slovarskega problema in slovarske predstavitve.

Rastoči slovar ePravopis nastaja v Pravopisni sekciji inštituta. V pravilih so svetlo modro obarvani ponazarjalni primeri povezani z **ePravopisom**. Slovarsko so – glede na objavljeni poglavji – trenutno obdelane vse črke, male in velike, okrajšave, simboli, različna pisna znamenja ..., ne pa tudi še kratice in števniki. Nekatera gesla bodo potrjena lahko šele, ko bomo končali poglavje o ločilih, saj se poglavji v tem smislu povezujejo. Slovarske redakcije ePravopisa so zgolj poskusna gesla in niso normativno veljavna, kar označuje oznaka »predlog« v zgornjem desnem kotu. Trenutno je pripravljenih v slovarju ePravopis več kot 4300 redakcij, z letošnjim letom pa dodajamo v zbirko več kot 1200 novih slovarskih sestavkov.

Slovar gradimo po vsebinsko homogenih problemskih sklopih, združenih v [Pravopisnih kategorijah ePravopisa](#). Vsak slovarski sestavek je del takega problemskega sklopa, ki ponazarja tudi pravopisno kategorijo (npr. imena držav, poimenovanja praznikov, pripadniki vere ipd.). Trenutno je objavljenih 57 različnih problemskih sklopov. Povezanost slovarskih sestavkov s Pravopisno kategorijo je vidna

zgoraj desno kot povezava. S klikom na povezavo izvemo, kako je bil sestavljen geslovník tega sklopa, kakšne so normativne novosti in morebitne posebnosti ob gradivu. Gradivske raziskave so pomembne zaradi ugotovljenih odstopanj od veljavnega pravopisa, predstavljajo pa tudi povratno informacijo, če je pravilo ustrezno ubesedeno. Na ta način ustvarjamo most med pravili iz leta 2001, gradivskimi raziskavami in novimi ubeseditvami. Do Pravopisnih kategorij je mogoče priti tudi neposredno z vstopnega spletišča portala Fran v zavihku Zbirke.

Javna razprava

Na portalu Pravopis 8.0 bodo postopoma objavljena posodobljena ali na novo zasnovana poglavja pravopisnih pravil, ki so v komisiji že usklajena. Namen portala je laični in strokovni javnosti omogočiti sprotno in aktivno spremljanje procesa priprave novih pravopisnih pravil. Ob vsakem členu uporabniki lahko prispevajo svoj komentar, mnenje ali predlog, če kliknejo na polje »Oddajte komentar«.

Za ta demokratičen in sodobnejši pristop, ki ga elektronska doba omogoča, smo se odločili, ker želimo z njim opozoriti tudi na povsem nove družbene procese in možnosti, v katerih smo med seboj povezani bolj kot kadar koli, in to na načine, ki si jih pred desetletji še nismo mogli predstavljati. Kot je spomladi na Bledu izjavil dr. Xiaobo Wu, eden vodilnih svetovnih mislecev: »Znanje vseh nas je povezano in tako imamo neke vrste svetovno pamet.«

S tako organizirano javno razpravo želimo vstopiti v proces, ki presega omejitve in izključevanja, hkrati pa je tudi odraz želje po inovativnem, nelinearnem razmišljanju in povezovanju. Da pa bi razprava vendarle potekala strokovno in argumentirano, smo na spletišču Pravopisne komisije objavili dva [dokumenta](#), v katerih pojasnjujemo odločitve komisije in utemeljujemo novosti.

Kako bi idejno označili Pravopis 8.0?

Namen sodobnega pravopisa je odsevati pisne navade v knjižni slovenščini, jih negovati in kultivirati: pri tem pravila razumemo kot načela, pravopisni slovar pa kot gradivske razširitve teh načel. Pravopis je konsenz demokratične družbe, zato podaja akademske okvire, v katerih je celoten nabor sredstev, sprejemljivih v knjižnem jeziku. Knjižni jezik danes ni več le jezik elite in ni prekriven le s prazničnim oziroma visokokultiviranim jezikom, ki ga obvladuje peščica privilegiranih in enakomislečih, temveč govorimo o uresničevanju knjižnojezikovne norme v različnih družbenih plasteh in okoliščinah.

Normativna ideologija se tudi v elektronski dobi, ki ponuja empirično preverljive podatke o jezikovni praksi na dosegu roke, uresničuje pod nadzorom kolektivnega vrednotenja, pri tem je družbeno vključujoča. Ugotovljene dvojnice, ki jih ni pravzaprav nič več in nič manj, kot takrat, ko tega vprašanja nismo problematizirali v tolikšni meri, zato niso znanilo umirajoče jezikovne enotnosti, temveč odraz sinhrono dinamike jezikovnega sistema, ki ga na ta način opisujemo že več več desetletij.

Namesto elitistično-prepovedovalnih posegov se v jezikoslovju vzpostavljajo uporabne, razumljive in dosegljive storitve, tudi aplikacije, ki so usmerjene h krepitvi jezikovne samozavesti piščičih. Naj s tako popotnico pospremim v javno razpravo tudi pripravljena poglavja.

* * *

Ne pričakujemo, da se bodo s predstavljenimi rešitvami vsi strinjali. Upamo pa, da bomo s Pravopisom 8.0 presegli omejitve, ki izhajajo zgolj iz nepripravljenosti na spremembe in ki jih dobro izraža misel akademika Jožeta Toporišiča ob izidu zadnjega pravopisa, ki pravi: »Pravopisi so kot snahe, ki taščam nikdar ne ugajajo ...«

Priložnost pa izkoriščam tudi za zahvalo vsem sodelavcem Pravopisne komisije, ki so sodelovali pri pripravi in objavi prvih dveh poglavij. Iskrena hvala podjetju Amebis in sodelavcem z inštituta, Kozmi Ahačiču, Tomažu Erjavcu in Manci Černivec, za postavitev pravil na splet.

Helena Dobrovoljc